BIOLOGICKÉ RODINY DĚTÍ, KTERÉ JSOU NAVRHOVÁNY DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Irena Sobotková

Selhávající biologické rodiny jsou tématem značně kontroverzním. Na jedné straně jsou u nás legalizovány porody s utajenou totožností matky a odložení dítěte do baby-boxu, na druhé straně jsou vyhledáváni biologičtí rodiče, aby se setkali s vlastními dětmi, které žijí v pěstounských rodinách. Silný je mýtus o nenahraditelnosti biologické rodiny a pokrevních pout, silné jsou i předsudky vůči lidem, kteří své rodičovství nezvládli. Názory se střídají jako na houpačce, domněnky a různě opodstatněná tvrzení stojí proti sobě. Velký vliv na veřejné mínění mají média, která prezentují problematiku náhradní rodinné péče a ústavní výchovy ne vždy seriózně. Cílem tohoto diskusního příspěvku je uplatnit získaná čísla o biologických rodinách, která jsou zřejmě objektivnějšími indikátory skutečnosti, než názory a dohady.

Základ tohoto příspěvku byl přednesen na semináři Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP v Praze dne 25. 11. 2009, konaném k 5. výročí úmrtí prof. Zdeňka Matějčka. Ten se nejvíce zasloužil o vyjasnění vztahu mezi biologickým a psychologickým rodičovstvím. Současně mě inspirovala zpráva Evy Pavlíkové z konference „Dítě v systému náhradní péče“, zveřejněná v minulém čísle E-psychologie (Pavlíková, 2009). Kolegyně uvádí pouze obecné cíle *Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti*[1], který schválila vláda 13. 7. 2009. Měla jsem možnost zpracovávat připomínky k části o náhradní rodinné péči a nutno dodat, že i do návrhu tohoto dokumentu pronikaly mediálně zkreslené a zavádějící informace, patrný byl silný důraz na kontakt s biologickou rodinou, původně velmi podceněna byla následná péče o pěstounské rodiny. Ani některé vize schváleného projektu nejsou zcela reálné a nekorespondují s dosavadní realitou, například plán markantního zvýšení počtu pěstounů. Jak se uplatní tento dokument v praxi, ukáže čas.

Pan prof. Zdeněk Matějček se problematice náhradní rodinné péče věnoval intenzivně až do konce svého života. Ještě na jaře roku 2004 vypracoval materiály, které reagovaly na aktuální dění a týkaly se přípravy koncepce péče o děti bez vlastního rodinného zázemí. Z nich připomenu:

1. Děti se bez vlastního rodinného zázemí ocitají v důsledku určité patologie rodiny nebo jejího nevytvoření. Zásadní v tomto ohledu je **prevence selhání rodiny**, jednak v širokém slova smyslu jako celospolečenská prorodinná osvěta, za druhé pak prevence zacílená na rizikové skupiny a jednotlivce. Jak píše Matějček (2004b, str. 4), jde o „skupiny osob, u nichž bez cíleného osvětového působení či přímé vzdělávací a poradenské pomoci nelze dobře předpokládat, že založí rodinu a vytvoří svým dětem prostředí přijímající, citově vřelé (či aspoň uspokojivé) a hlavně ovšem trvalé!“
2. Dalším stupněm je **sanace** jako sociálně terapeutická intervence v rodině. Cílem je vnitřní ozdravení rodiny a následné uspokojivé fungování. Předpokladem je však dostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků, kteří by na terénní práci měli čas. Všichni víme, že v tomto jsou dosud značné rezervy. Pokud by preventivní a sanační práce s rodinami byla u nás na dostatečné úrovni, lze soudit, že by méně dětí přicházelo o své rodinné zázemí.

[1] http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf

V následujícím textu se budeme zabývat právě dětmi, které jsou vlastní rodinou opuštěné či z rodiny odebrané. Jak rozlišoval prof. Matějček (2004c, str. 6), „děti opuštěné jsou zpravidla mladší, děti odebrané starší, děti opuštěné většinou rodinné zázemí vůbec nemají, děti odebrané je mají, zpravidla ovšem krajně problematické“. **Cílem mého příspěvku je blíže a na základě kvantitativních údajů osvětlit prostředí původních rodin těchto dětí, a to proto, že v současné době je vyvíjen velký tlak, aby biologická rodina byla důležitou součástí světa dítěte vychovávaného v pěstounské péči.** Přehnané a nediferencované zdůrazňování významu biologické rodiny je například v popředí všech materiálů o. s. Natama, cituji: „Děti mají rády své rodiče, a to i tehdy, když jim rodiče ublížili nebo je opustili. … Je proto v zájmu nejlepšího prospěchu dítěte, aby byl vždy udržován maximální možný kontakt mezi ním a jeho biologickými rodiči…“ (Vrtbovská, 2005, str. 9).

Dosavadní názory na biologické rodiny stojí na osobních zkušenostech, názorech nebo domněnkách. Kvantitativní údaje dosud nebyly, pokud vím, použity.

Ve svém sdělení vycházím z podrobné analýzy dostupných údajů ze spisové dokumentace dětí, navrhovaných do náhradní rodinné péče. Jde o materiály, které prošly Poradním sborem pro náhradní rodinnou péči při Krajském úřadu Olomouckého kraje během tří let práce, přesně od června 2006 do září 2009. Vzhledem k velmi důvěrné povaze dat jsou údaje zpracovány pouze souhrnně a anonymně, v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. K publikaci výsledků mám souhlas PhDr. Markéty Čožíkové, vedoucí odboru sociálních věcí Krajského úřadu Olomouckého kraje.

Během uplynulých tří let hledal poradní sbor náhradní rodiče přibližně pro 140 dětí. Jednou či dvakrát jsem se z jednání sboru omlouvala, k analýze údajů jsem měla tedy k dispozici celkem **136 případů dětí**. Mezi těmito dětmi bylo **20 sourozeneckých skupin**, které zahrnovaly 45 dětí. Šestnáctkrát šlo o dvoučlennou skupinu, třikrát o tříčlennou a jedenkrát o čtyřčlennou skupinu.

Těchto 136 dětí má celkem **111 matek**. 7 matek (6,3 %) bylo nezletilých. Zajímavé jsou okolnosti porodu některých dětí. Dvakrát se dítě narodilo doma, pravděpodobně i víckrát, protože některé matky zůstaly neznámé totožnosti. Dále máme děti narozené pod mostem, ve vlaku a do záchodové mísy.

V další kroku budeme sledovat otázku zájmu, resp. nezájmu biologické matky o dítě. U **112 dětí (82,4 %) byl nezájem matky** konstatován přímo ve spise. Jednalo se buď o primární nezájem matky o dítě, deklarovaný hned v porodnici, nebo vyplynul z ponechání dítěte ve zdravotnickém zařízení. U dětí, které v rodině nějaký čas pobývaly, se tento nezájem projevil hrubým zanedbáváním základních potřeb dítěte, a to jak biologických, tak psychických. Není výjimkou, že matka děti opustí a ponechá bez dozoru, že o ně řádně nepečuje, jsou hladové, špinavé, žijí v bytě s odpojenou elektřinou, vodou, plynem. Zanedbání se projeví ve značně opožděném vývoji a psychické deprivaci (Koluchová, 1987). Jsou i případy, že rodiče neposílají děti do školy a nechodí s nimi k lékaři.

U zbývajících **24 dětí (17,6 %) není nezájem matky** explicitně ve spise konstatován. Lze z toho vyvodit, že tyto biologické matky zájem o dítě měly? Hledejme odpověď v číslech. U 20 z těchto 24 dětí je matka známa a všech **20 matek dalo souhlas s osvojením dítěte**. U velké většiny z nich šlo o neplánované těhotenství, které je zaskočilo. Otěhotněly v neperspektivním vztahu nebo po náhodném sexuálním styku, dítě bylo nechtěné. Pouze v 6 případech spis konstatuje, že souhlas s osvojením dává matka pod tlakem nevyhovující osobní situace, finančních poměrů či bytových podmínek. Zde by možná opravdový zájem nemohl být matkám upřen, ale musíme odečíst dvě děti, jejichž

další sourozenci jsou v ústavní výchově, což o zájmu matky nesvědčí. Tak se dostaneme k počtu 4 dětí, tj. **2,9 % z celého souboru dětí, o které matky teoreticky měly zájem.**

Zbývající **4 matky jsou neznámé totožnosti**: dvakrát šlo o porod s utajenou totožností matky, jedenkrát bylo dítě dáno do baby-boxu a jedenkrát anonymně předáno do Fondu ohrožených dětí. Ani jeden otec těchto 24 dětí není znám.

Co z doposud uvedeného vyplývá? Začneme u médií. **Mediální obraz dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu je často zkreslený v tom smyslu, že děti jsou sociálními pracovnicemi vytrhávány z biologických rodin, které o dítě zájem mají**, jen řeší momentálně finanční či jiné problémy, nebo se nedovedou o děti pořádně postarat (za což údajně nemohou, proto je potřeba jim pomoci ...). Provedená analýza však jasně dokazuje, že i v případech, kde nezájem ze strany matky není úředně konstatován, šlo převážně o neplánovaná těhotenství a nechtěné děti, bez perspektivy vytvoření úplné funkční rodiny – otec jako by nebyl.

Tzv. opravdový rodičovský zájem označil pan prof. Matějček v jednom svém článku za „bolest náhradní rodinné péče“ (Matějček, 1995, str. 31). Jako jediné spolehlivé kritérium rodičovského zájmu o dítě označuje cílevědomou aktivitu rodičů směřující k úpravě životních poměrů – co rodiče skutečně dělají pro to, aby se řádně a náležitě o dítě starali. I když je dnes ve většině případů jasné, že se o opravdový zájem nejedná, přesto jsou biologické rodiny ověnčovány gloriolou nepostradatelnosti, hlavně zastánci profesionální pěstounské péče a o. s. Natama. Ti propagují, a podobně už i úřady v některých regionech, **spolupráci pěstounů s biologickými rodiči přijatého dítěte** a současně hlásají, že **dítě má mít s nimi kontakt**: „Dítě má v sobě zakódovaný vztah ke své vlastní biologické rodině, svým sourozencům či dalším příbuzným. Fakt, že s nimi nemůže žít, na tom nic nemění. Pro identitu dítěte a jeho zdravý emocionální a sociální vývoj je třeba tyto vztahy uchovávat, pěstovat a rozvíjet.“ (Formánek, 2004, str. 17). Přitom je řeč o nefunkčních biologických rodinách, kde dítě nemá trvalou láskyplnou péči ani pocit jistoty a bezpečí, kde nejsou uspokojovány jeho základní psychické potřeby. A hlavně, jak říkával prof. Matějček, dítě přijímá za rodiče ty, kdož se k němu rodičovsky chovají. „Pokud adoptivní rodiče nebo pěstouni přijmou takové dítě bezvýhradně za své, stávají se pro ně psychologicky jeho pravými rodiči se vším všudy“ (Matějček, 2004a, str. 138). A na jiném místě: „V tomto vnitřním přijetí dítěte je podle mého mínění psychologická podstata rodičovství“ (Matějček, 1986, str. 127).

Musíme tedy mluvit o funkčnosti biologické rodiny a osobnostech rodičů, nemůžeme paušálně tvrdit, že vždy je nutné vztahy s biologickou rodinou „uchovávat, pěstovat a rozvíjet“. Pěstouni, kteří zažili zásahy biologických rodičů do pěstounské rodiny, je hodnotí jako nevhodné a pro dítě značně stresující, destabilizující na dlouho jeho těžko nabytou psychickou rovnováhu. Biologická matka závislá dlouhodobě na alkoholu například adresuje citově vydírající dopisy synovi do pěstounské rodiny („Mám už jenom tebe, na ničem jiném mi nezáleží…“). Další matka doslova atakuje dospívající dceru, na kterou si počkala u nákupního střediska, následují nepříjemné telefonáty dceři do pěstounské rodiny, které končí odmítnutím jakéhokoli kontaktu ze strany dcery („Nikdy ses o mě nestarala, co teď chceš?“).

Pro dítě vzniká konflikt dvou hodně odlišných světů, odlišných hodnot – původní rodiny a rodiny pěstounské. Jak ale uvádí prof. Matějček, dítě má být v každém případě chráněno před konfliktem „dvojí loajality“ (Matějček, 2004b, str. 2). Není na to psychicky zralé. Biologické vazby samy o sobě nejsou zárukou zdravého rodičovství. „Není-li (dítě) ve své vlastní rodině citově a psychologicky ´přijato´, pak se rodinný svazek stává nerodinným.“ (Matějček, 1992, str. 82). Dítě má vždy vědět pravdu o svém původu a o okolnostech, které jeho dětství provázely. Není ovšem etické nutit dětem přímý kontakt s biologickými rodiči, kteří je nikdy vnitřně nepřijali a řádný zájem neprojevovali, a na které

má dítě negativně zabarvené vzpomínky. Tak se pod záminkou práva dítěte upřednostňují zájmy biologických rodičů, kteří o dítě projeví často pouze účelový zájem. **Je prokazatelné, že zdravé sebevědomí a sebeúctu čerpají přijaté děti z pěstounské rodiny, která jim pomáhá svým bezvýhradným přijetím a uspokojováním psychických potřeb překonat bolestné a traumatizující okolnosti v jejich historii, především tedy odmítnutí vlastními rodiči.**

V zahraničí se uskutečňují asistovaná setkání pěstounů a dětí s biologickými rodiči. Popisuje to například článek „Asistované setkání pěstounských rodičů s biologickými" (2009), přinášející zkušenosti z rakouského Tullnu. Informace jsou to zajímavé, nicméně vždy je třeba si uvědomit, že nemůžeme popisovanou praxi mechanicky přenášet do našich podmínek. Pokud v Rakousku poskytují taková setkávání dětem v pěstounské péči „částečnou možnost udržení emocionální vazby k biologické rodině", u nás bychom museli dlouho a pečlivě hledat případy, které vůbec lze zachraňovat a udržovat. Smutné je, že i když některé děti jakési povědomí a vzpomínky na biologické rodiče mají, málokdy jsou pozitivní. A navíc, jak vyplývá z číselných údajů, zájem biologických rodičů o vlastní dítě je opravdu malý. U nás se systematicky, s jasnými cíli, kritérii a lhůtami nedělá ani sanace rizikových biologických rodin. Jak tedy chceme, nepřipraveně a v jiném kontextu společenském, historickém, legislativním aj., dělat zodpovědně setkání pěstounských a biologických rodin? Pokud německá psycholožka a pěstounka Alice Ebel (2009) myslí, že krátkodobé zhroucení dětí po asistovaných setkáních s biologickými rodiči je normální, co hovoří v jejich dlouhodobý prospěch a životní přínos pro dítě?

Zastánci profesionální pěstounské péče z okruhu o. s. Natama hlásají, že „případů, kde opravdu nejde ozdravit vztah s primární rodinou, je opravdu minimum" (Šabatová, Šlesingerová, 2004, str. 13). Tuto domněnku nesdílím. Čísla, která uvádíme, nasvědčují naopak tomu, že většina biologických rodin prostě nemá o děti opravdový zájem. V souvislosti s mediálním očerňováním ústavní péče, že „drží děti za svými zdmi", dodávám, že jsou to často biologičtí rodiče, kteří svým postojem, chováním či ovlivňováním dítěte neumožní ani jeho návrat zpět do rodiny, ani zprostředkování náhradní rodinné péče, takže dítě ztrácí šanci vyrůst v rodině (Sobotková, 2008).

Zajímavá polemika ohledně původu adoptovaných dětí vyšla nedávno v Psychologii dnes. Týká se staré otázky, zda říci osvojeným dětem pravdu o adopci. Odpověď „ano" zastává Jaroslav Šturma, odpověď „ne" zdůvodnil Zdeněk Rieger. Osobně zastávám názor, že dítě má vědět o svém původu věcná fakta, aby nemělo ve své osobní historii chybějící místa jako chybějící kousky v puzzle. Současně jsem přesvědčena, že dítě formuje svou identitu především na základě osobních prožitků a zkušeností, nikoli pro něj abstraktní pokrevní příbuznosti. Většina dětí přicházejících do náhradní rodinné péče vzpomínky na původní rodinu žádné nemá, nebo mají emočně stresující a nepříjemný náboj, případně si děti, které zůstanou déle v ústavní péči, vlastní rodinu idealizují. Proto bych doporučovala **nepřeceňovat význam biologické rodiny, rodové zkušenosti a genetického potenciálu**. Líbí se mi výstižný odstavec Z. Riegera o tom, jak přijaté děti samy vnímají své biologické a nové rodiče. Část jeho textu pro ilustraci přejímám: „Takže nějací biologičtí rodiče nejsou rodiče, to jsou výrobci – ti, co mě vyrobili a dali mě pak mámě a tátovi. Mé mámě a mému tátovi, mým skutečným rodičům. Rodiče jsou přeci jenom ti, s nimiž jsme u nás doma v naší rodině…" (Šturma, Rieger, 2009, str. 31). V občanských sdruženích pro pomoc náhradním rodinám, kde pracujeme ve speciálním programu s přijatými dětmi, vyjadřují děti většinou právě toto pojetí – biologická matka jako „ta paní, která mě porodila", ale skuteční rodiče jsou ti, kteří se s láskou starají.

Vrátíme se zpět k celému souboru 136 dětí. Celkem 23 dětí (16,9 %) se narodilo z **nesledovaného nebo i utajovaného těhotenství**. V devíti případech (6,6 %) je záznam o **týrání dítěte matkou**. 21 matek ze 111 (18, 9%) nadměrně požívalo **alkohol**, u 10 matek (9 %) je prokázáno **užívání drog**. Novorozenec pak většinou trpěl abstinenčními příznaky a měl adaptační i dlouhodobé problémy či odchylky ve vývoji. Skutečné údaje ohledně alkoholismu a návykových látek mohou být vyšší. Typické je, že pokud rodiče závislí na alkoholu zpočátku projevují o dítě zájem, ten klesá, až zmizí, či je nestálý a chabý. Rodiče nejsou schopni uspořádat své poměry, zorganizovat si život, neustále sociálním pracovníkům slibují nápravu. Děti na ně mohou být v některých případech citově navázané, o náhradní rodině nemají žádnou představu a proto ji apriorně odmítají. V těchto případech by měla být podle současného trendu realizována pěstounská péče za účasti rodičů. Pěstouny ochotné přijmout děti za těchto podmínek však téměř nemáme.

V 8 případech (7,2 %) byla **matka trestně stíhána**. Bez trvalého bydliště, jako **bezdomovkyně nebo neznámého pobytu,** bylo v době zprostředkování náhradní rodinné péče 25 matek (22,5 %), což se dotýká jejich 36 dětí (26,5 %). Znamenalo to dočasné bydlení u známých a časté stěhování, v ojedinělých případech i bydlení v maringotce, zahradní chatce, ve stanu atd. U 46 dětí (33,8 %) byl matkou dán **souhlas s osvojením dítěte**. Někdy hned po porodu, někdy po delší době. To ale neznamená, že tyto děti mohou bez problémů najít adoptivní rodinu. Souhlas s osvojením dají i matky dítěte narozeného s velkými zdravotními problémy, takže dítě je vhodné pouze do pěstounské péče. Při dalších znevýhodněních, např. je-li dítě romské národnosti, má mizivou šanci dostat se do nové rodiny.

Ve 21 případech (18,9 %) byla matka **zbavena rodičovské zodpovědnosti** vůči dítěti, což většinou usnadní další postup zprostředkování NRP. Sedmkrát je ve spise uvedena **prostituce matky** (6,3 %). Pozoruhodný údaj je číslo 57, označující **matky, které mají další děti v cizí péči** – buď v ústavní péči, náhradní rodinné péči či v péči příbuzných. Jedná se o **51,4 % matek**. Typické je, že tyto děti nemají uvedeného otce, většinou má každé z dětí jiného, matka o děti osobně nepečuje, ale průběžně přivádí na svět další a další děti. Výjimkou ve spisech nebylo 5 či 7 dětí, nejvyšší číslo bylo 10. **Domácí násilí** zažilo nejméně 20 dětí ze souboru (14,7 %).

Pro zajímavost uveďme, že tyto biologické matky dávají dětem u nás neobvyklá nebo poněkud exotická **jména** zřejmě častěji, než v běžné populaci. V našem souboru byla například Cynthia, Jasmína, Vanessa, Angela, Sarah, Nikolas, Kevin, Ronaldo, Fabricio a Max.

Tato analýza by nebyla úplná, kdybychom nezmínili otce dětí. V podstatě se vyskytují dvě možnosti: buď **otec není uveden** v rodném listu – u 65 dětí (49,2 %), nebo se o dítě opravdově **nezajímá** – u 67 dětí (50,8 %). 4 otcové zůstali stejně jako matky neznámé totožnosti. Výjimkami jsou případy, kdy otec píše z výkonu trestu odnětí svobody, že si chce dítě vzít do své péče po propuštění. Tento zájem není možno pokládat za opravdový, protože odsouzení jsou k psaní dopisů rodině sociálními pracovníky vedeni, a za druhé, což je podstatné, otec se o dítě valně nezajímal ani před výkonem trestu.

Prokázané **týrání dítěte** otcem se vyskytlo v souboru osmkrát (11,9 %). **Alkohol** ve 14 případech (20,1 %) a **drogy** v pěti případech (7,5 %). Tato čísla by byla ovšem zavádějící, kdybychom zapomněli, že u poloviny dětí otec nefiguruje – procenta počítáme z celkového počtu 67 otců. I tak se zdá, že u otců jsou tato čísla podhodnocena a nápadnější a víc evidovaný je alkoholismus u matek.

Trestná činnost byla zaznamenána u 13 otců (19,4 %). Devět otců (13,4 %) bylo **zbaveno rodičovské zodpovědnosti** vůči dítěti. U osmi z 67 otců (11,9 %) nebyl známý pobyt v době zprostředkování NRP nebo je otec **bezdomovec**. Ve čtyřech případech matka uvedla **cizí národnost** otce.

Analýza dostupných údajů o biologických rodinách není komplexní. Chybí například zpracovat údaje o výskytu duševních poruch u rodičů, což jsem měla v plánu. Zdá se však, že pokračovat v podobných analýzách může být krajně obtížné či nemožné, protože v současné době již mají členové poradního sboru spisové materiály pouze k nahlédnutí při jednání.

Závěr: Tímto příspěvkem nabízím objektivnější pohled na biologické rodiny pro další možné diskuse. V číslech jsme mohli vidět, co je pro biologické rodiny dětí navržených do náhradní rodinné péče charakteristické, co méně. U velké části rodičů jde o těžké poruchy osobnosti a sociální patologii, která ohrožuje zdravý vývoj dítěte nebo i jeho život. Nezájem o dítě je možno konstatovat ve většině případů. Dítě má sice právo na kontakt s biologickými rodiči, ale nikoli povinnost, a to je potřeba v jednotlivých případech velmi pečlivě vyhodnotit, nezobecňovat. Již jsem v tisku uvedla a záměrně znovu uvádím, že i v britském modelu pěstounské péče, kde je kontakt dětí s biologickými příbuznými obvyklý (uvádí se u 90 % dětí v PP), je jen pro 6 % dětí tento kontakt neproblematický a nezatěžující (Neil, Beek, Schofield, 2003). V červenci 2009 schválila vláda ČR projekt Transformace systému péče o ohrožené děti, jehož součástí jsou i opatření v oblasti NRP. Jestli bude celý postup změn skutečně ve prospěch dětí, bude záležet především na těch, kteří budou zmíněná opatření aplikovat v praxi. Domnívám se také, že míra inspirace a napodobování zahraničních vzorů by měla být přiměřená. U nás je žádoucí zaměřit se hlavně na preventivní a sanační programy pro biologické rodiny, na kvalitní vzdělávání pěstounů, odborné služby pro všechny typy rodin a na podporu terénních forem sociální práce.

Memento: Je-li zájem dítěte v rozporu se zájmy dospělých, zájem dítěte má přednost!

Literatura:

Asistované setkání pěstounských rodičů s biologickými (2009). *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, X (6), 19-21.

Ebel, A. (2009). *Praxisbuch Pflegekind. Informationen und Tipps für Pflegeeltern und Fachkräfte* [E-book]. Idstein: Schulz-Kirchner Verlag.

Formánek, O. (2004). Jak nabídnout více dětem i pěstounům. *Náhradní rodinná péče*, 7 (2), 15-17.

Koluchová, J. (1987). *Diagnostika a reparabilita psychické deprivace*. Praha: SPN.

Matějček, Z. (1986). Rodičovství biologické a psychologické. In *Sborník z 3. konference o náhradní rodinné péči, Olomouc 1984* (119-128). Praha: MPSV ČSR.

Matějček, Z. (1992). O jistotě a bezpečí (psychologická úvaha). In *Sborník ze 4. konference o náhradní rodinné péči* (80-86). Praha: MPSV ČR.

Matějček, Z. (1995). Dopis sociálním pracovnicím a pracovníkům. In *Sborník z V. konference sociálních pracovníků k rodinné problematice* (30-37). Praha: MPSV.

Matějček, Z. (2004a). *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Matějček, Z. (2004b). *Příprava koncepce péče o děti bez vlastního rodinného zázemí*. Nepublikovaný rukopis.

Matějček, Z. (2004c). *Základní teze k „Péči o děti (nejen) do tří let věku bez rodinného zázemí“ z hlediska dětské psychologie*. Nepublikovaný rukopis.

Neil, E., Beek, M., & Schofield, G. (2003). Thinking about and managing contact in permanent placements: the differences and similarities between adoptive parents and foster carers. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8, 401-418.

Pavlíková, E. (2009). Konference s mezinárodní účastí „Dítě v systému náhradní péče“, Brno 20. 11. 2009. *E-psychologie* [online], 3(4), 87-93 [cit. 12. 1. 2010]. Dostupný z WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/pavlikova-zp.pdf>.

Sobotková, I. (2008). Situace v náhradní rodinné péči a její alternativy. In *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze, sborník z kolokvia I* (113-121). Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

Šabatová, A., & Šlesingerová, K. (2004). Dítě je neoddělitelná součást rodiny. *Náhradní rodinná péče*, 7 (3), 12-13.

Šturma, J., & Rieger, Z. (2009). Říci osvojeným dětem pravdu o adopci? (Polemika). *Psychologie dnes*, 15 (12), 30-31.

Vrtbovská, P. (2005). *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: Institut náhradní rodinné péče Natama.

O autorce:
Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. vyučuje na Katedře psychologie FF UP v Olomouci. Zabývá se zejména problematikou rodiny a náhradní rodinné péče. V této oblasti působí poradensky, metodicky a výzkumně.

Kontaktní údaje:
e-mail: irena.sobotkova@upol.cz
adresa: Katedra psychologie FF UP, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

_____
Sobotková, I. (2010). Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče. *E-psychologie* [online]. 4 (1), 51-57 [cit. vložit datum citování]. Dostupný z WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf>. ISSN 1802-8853.